

Roditeljstvo u prvoj biblijskoj obitelji*

Izv. prof. dr. sc. Domagoj Runje

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split

E-mail: drunje2@kbf.unist.hr

ORCID: 0000-0002-6244-362X

Sažetak

Članak analizira temeljne antropološke i pedagoške uvide biblijske prapovijesti kroz odnose Adama i Eve te njihovih sinova Kajina, Abela i Šeta. Autor pokazuje da se odgoj u prvoj obitelji odvijao bez prethodnih uzora, ali u snažnom teološkom okviru čovjeka stvorenog na sliku Božju. Roditelji prenose djeci radne, moralne i religiozne vrijednosti, iako biblijski tekst ne opisuje izričite metode odgoja. Naglašava se i ključna granica roditeljskog utjecaja: sloboda djece ostaje neukidiva, što se dramatično očituje u Kajinovu bratoubojstvu. Usporedba Kajinove i Šetove loze pokazuje kako se konstruktivne i destruktivne vrijednosti mogu prenositi generacijama, pri čemu Šetova linija predstavlja obnovu religiozne i moralne usmjerenosti. Biblijska prapovijest tako nudi paradigmatički prikaz odgoja ukorijenjenog u odnosu prema Bogu, slobodi i odgovornosti.

Ključne riječi: biblijska antropologija, Bog Stvoritelj, djeca, odgoj, roditeljstvo, vjera

Parenting in the First Biblical Family

Summary

The article analyses fundamental anthropological and pedagogical insights of the biblical primeval history through the relationships among Adam and Eve and their sons, Cain, Abel, and Seth. The author shows that upbringing in the first family unfolds without prior models, yet within a strong theological framework in which the human being is created in the image of God. The parents transmit to their children work-related, moral, and religious values, even though the biblical text does not describe explicit methods of upbringing. A key limit of parental influence is also emphasized: the freedom of the children remains inviolable, as dramatically manifested in Cain's fratricide. A comparison of Cain's and Seth's lineages reveals how constructive and destructive values can be transmitted across generations, with Seth's line representing a renewal of religious and moral orientation. Thus, biblical primeval history offers a paradigmatic portrayal of upbringing rooted in relationship to God, freedom, and responsibility.

Keywords: biblical anthropology, God the Creator, children, upbringing, parenthood, faith

* Ovaj članak priređen je i prilagođen na temelju članka istoga autora objavljenog na engleskom jeziku pod naslovom *Parents and children on the first pages of the Bible (Gen 1-12)*. U: *Challenges to Religious Education in Contemporary Society*. Split: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2017. str. 11-21.

1. Uvod

Promatrajući biblijske likove od Adama i Eve s njihovom djecom, pokušat ćemo predočiti neke elemente koji proizlaze iz njihovih međusobnih odnosa. Ne znamo koliko su točno djece imali Adam i Eva, jer u Post 5,4 piše samo to da im se poslije rođenja trećega sina Šeta „rodilo još sinova i kćeri“, a u biblijskim pripovijedanjima istaknuta su samo tri njihova sina: Kajin, Abel i Šet. Isto tako, u rodoslovljima koja slijede, među mnoštvom braće i sestara ističu se pojedini likovi kojima se posvećuje više teksta već prema važnosti njihove uloge u biblijskoj povijesti. Iako možemo reći da se ovaj dio Biblije ne bavi sustavno pitanjem odgoja djece, ipak je ta tema na svoj način utkana u sami opis stvaranja svijeta i početka povijesti ljudskoga roda. Stoga ćemo se ovdje posvetiti promatranju odnosa između roditelja i djece u prvom biblijskom naraštaju čovječanstva.

2. Adam i Eva kao roditelji

Kada je Bog stvorio prve ljude, Adama i Evu, oni su prikazani kao mlade, ali već odrasle osobe koje Bog blagoslivlja i govori im: „Plodite se i množite, i napunite zemlju, i sebi je podložite“ (Post 1,28). Ta zapovijed odnosi se na čovjekovu otvorenost prema potomstvu, što uključuje i skrb za djecu, iako Adam i Eva – budući da su stvoreni, a ne rođeni – nemaju iskustvo vlastitoga djetinjstva niti odgoja koji bi im pružili njihovi roditelji. Unatoč tomu, zajednički zadatak prvoga muškarca i žene nije samo reproduksijske, nego i pedagoške naravi, a nedostatak izričitih pedagoških uputa u kontekstu opisa stvaranja može se protumačiti time da svaka čovjekova djelatnost, pa tako i odgojna, treba izvirati iz njegova odnosa s Bogom.

Za biblijskog je pisca neupitno da religiozna dimenzija prožima sva područja ljudskog života, jer biblijska antropologija ne poznaje drukčiji govor o čovjeku osim onoga da je čovjek Božje stvorenje. U Bibliji nema govora o čovjeku koji bi nastao na neki drugi način, niti postoji dobar i smislen ljudski život koji bi bio odvojen od odnosa s Bogom. U tom se odnosu razvija i pedagogija, koja je na različite načine prisutna u mnogim drugim dijelovima Svetoga pisma.

Kako rekosmo, u opisu stvaranja nisu izričito prisutne pedagoške upute, ali usredotočimo li se pak na odnos roditelja i djece u prvome ljudskom naraštaju, možemo ipak iz samoga opisa stvaranja i rađanja njihove djece izvući važne pedagoške elemente.

a) *Stvaranje čovjeka je naviješteno* – U prvom opisu stvaranja svijeta koji nalazimo u Post 1,1 – 2,3 stvaranje čovjeka u više detalja različito je od stvaranja ostalih stvorenja. Kao prvo, za razliku od ostalih stvorenja, stvaranje čovjeka najavljeno je unaprijed. Dok ostala stvorenja Bog jednostavno stvara riječju kojom ih istodobno dovodi u postojanje, stvaranje čovjeka naviješteno je riječima „Načinimo čovjeka na svoju sliku...“ (Post 1,26). Bez obzira kako u teološkom smislu tumačili plural „načinimo“, u temelju stoji činjenica da stvaranje čovjeka nije tek jedno u nizu ostalih Božjih djela, nego se radi o posebno promišljenom i željenom Božjem činu koji ima moralne implikacije na odnos prema svakom novom ljudskom životu. Premda iz ljudske perspektive postoji realnost neplanirane pa čak i neželjene djece, iz Božje perspektive svako je ljudsko biće i predviđeno i željeno. To je temeljna biblijska antropološka postavka prema kojoj pravo svakoga čovjeka na život ima izvor u Božjoj stvaralačkoj ljubavi, a ne u dogovorenim i promjenjivim ljudskim konvencijama.

Uz to plural „načinimo“ u perspektivi budućega rasta i napretka ljudskoga roda sadrži poruku da je začetak i rađanje novoga ljudskog bića plod zajedništva, i to ne samo muškarca i žene, nego i njihove suradnje s Bogom u njegovu djelu stvaranja.

b) *Čovjek je stvoren na sliku Božju u svim naraštajima* – Božje stvaranje prvoga čovjeka na svoju sliku prenosi se i na rađanje novih naraštaja, što je, uostalom, izričito rečeno u Adamovu rodoslovlju: „Kad je Adamu bilo sto i trideset godina, rodi mu se sin njemu sličan, na njegovu sliku; nadjenu mu ime Šet“ (Post 5,3). Šet je treći Adamov sin, a on je naveden u Post 5,3 jer se biblijski pisac u daljnjem pripovijedanju usredotočuje na njegovo potomstvo. Ono što vrijedi za Šeta – naime, da je rođen na sliku svoga oca – naravno da vrijedi i za prvu

dvojicu Adamovih sinova, Kajina i Abela. Čitatelj će lako zapaziti kako je pisano da je Adam stvoren na sliku Božju, a da je Šet rođen na sliku Adamovu. Međutim, taj način izražavanja ne umanjuje samorazumljivu biblijsku poruku da je svaki čovjek stvoren na sliku Božju. Što se tiče biblijskoga teksta, ta se univerzalna antropološka tvrdnja izričito potvrđuje u Post 9,6, gdje se o slici Božjoj govori u kontekstu praotaca cjelokupnoga poslije-potopnog čovječanstva, te u Jakovljevoj poslanici (3,9) gdje se upozorava na pogubnost neukrotivog jezika kojim se kao jednim te istim sredstvom paradoksalno može jednako blagoslivljati Boga, kao i proklinjati ljude koji su stvoreni na njegovu sliku.

Odgojni postulat ljudske stvorenosti na sliku Božju jest da svako ljudsko biće treba težiti tome da to bude što vidljivije u svim aspektima njegova života. U Post 1,26 na Božju odluku da stvori čovjeka na svoju sliku nadovezuje se čovjekova uloga „da bude gospodar ribama morskim, pticama nebeskim i stoci – svojoj zemlji – i svim gmizavcima što puze po zemlji!“. U tom kontekstu čovjekovo gospodarenje zemljom i ostalim stvorenjima nije prepušteno ljudskoj samovolji. Ako je čovjek slika Boga koji stvara i daje život, tada je i čovjek pozvan u svome djelovanju – pa tako i u medicini, njezi, rehabilitaciji i brizi za bolesne – biti odraz Božje brige za njegova stvorenja, a ne sile koja narušava ili uništava njihov život i životni prostor.

c) *Bog odgaja ljude svojim zapovijedima* – U prvom obraćanju čovjeku Bog pokazuje svoju ljubav prema stvorenom biću tako što ga blagoslivlja. Ta se ljubav izražava i u zapovijedima i zabranama čija je svrha zaštititi život. Kao što roditelji maloj djeci, uzimajući u obzir njihovu (ne)zrelost, zabranjuju ono što je štetno bez dugih objašnjenja, tako i Bog Adamu i Evi zabranjuje jesti sa stabla spoznaje dobra i zla. Ne tumači im narav toga stabla, nego ih upozorava na posljedice njegova ploda.

Ovakav Božji način postupanja odražava se i u židovskoj pedagoškoj tradiciji prema kojoj djeca započinju čitati Bibliju s Knjigom Levitskog zakonika. U toj knjizi – za razliku od narativno bogate Knjige Postanka – nema gotovo nikakve

pripovijesti koja bi bila privlačna dječjoj mašti. Ona sadrži konkretne propise koji uređuju svakodnevni život i odnose u zajednici: što je čisto, a što nečisto; što je dopušteno, a što zabranjeno; što se smije jesti, a što ne.

Prema toj pedagoškoj logici djecu je najprije potrebno praktično oblikovati u ispravnom ponašanju, a tek kasnije, kada dijete samo počne postavljati pitanja, dolazi trenutak za razgovor i dublje objašnjenje.

Klasičan primjer za to je slavljenje Pashe, spomena izlaska iz egipatskog ropstva. Izraelci su dužni slaviti blagdan i obdržavati pashalnu večeru prema propisanim obredima. No objašnjenje obreda ne prethodi praksi, nego dolazi onda kada dijete pita: „Što vam taj obred označuje?“ (Izl 12,26). Taj dijalog roditelja i djece čini sastavni dio spomen-čina. On uprisutnjuje Božje oslobođenje, čuva ga od zaborava i prenosi ga na nova pokoljenja. U pedagoško-psihološkom smislu, djetetovo pitanje pokazuje njegovu spremnost da primi smislen odgovor. Kada dijete postavlja pitanje, otvara se prostor u kojem objašnjenje može biti shvaćeno, prihvaćeno i integrirano. No, da bi dijete uopće moglo slobodno postavljati pitanja, potrebno je prethodno stvoriti prikladan ambijent, ozračje povjerenja i sigurnosti u kojem je dijete slobodno izraziti svoju znatiželju.

d) *Opasnost lošeg vanjskog utjecaja* – Sljedeći element u odnosu Boga i Adama/Eve koji se može primijeniti na pitanje odgoja djece jest utjecaj vanjskih čimbenika. Oni mogu biti pozitivni ili negativni, a u ovom je slučaju riječ o upozorenju na negativan utjecaj.

Kao što se u odnos roditelja i djece ponekad uključuju vanjske sile koje narušavaju međusobno povjerenje, tako se i u odnos Boga i prvih ljudi uključuje lukava zmija koja dovodi u pitanje dobronamjernost Božje zabrane jedenja sa stabla spoznaje dobra i zla. Prema njezinim riječima ispada kao da Bog, premda je stvorio čovjeka na svoju sliku, zapravo ne želi da ljudi budu „kao on“, jer bi time mogli zauzeti njegovo mjesto. Time se otvara tema tzv. božanskoga *hybrisa*, odnosno mitološkoga straha bogova da bi čovjek mogao postati njihov suparnik. U takvim predodžbama bogovi koče

ljudski napredak kako bi spriječili čovjekovu približavanje božanskoj moći.

U kontekstu obiteljskih odnosa ta se negativna ideja – prisutna u starim religijama – može prepoznati u nezdravoj zavisti starijih prema mlađima ili čak roditelja prema vlastitoj djeci. Ona se ponekad prikriva pretjeranim zaštitničkim stavom koji zapravo onemogućuje cjelovit ljudski rast i razvoj. Biblija takvo ponašanje prikazuje kao lukavu i zlu varku kojom napasnik u liku zmije želi iskriviti čovjekovu sliku o Bogu i sebe postaviti kao onoga koji upravlja odnosom između Boga i čovjeka.

Zmija dakle predstavlja vanjsku, protivnu silu koja se ubacuje u odnos povjerenja između Boga i ljudi – odnosno između roditelja i djece – i koja se pretvara da joj je više stalo do čovjekove sreće nego Bogu, njegovu Stvoritelju. Upravo zato biblijski tekst (Post 3) snažno upozorava na opasnost vanjskih čimbenika koji unose nepovjerenje u čovjekov odnos prema Bogu. Jer kada se taj temeljni odnos poremeti, narušeni su i svi ostali odnosi u čovjekovu životu. Adam i Eva, kako je to opisano u Post 3, nasjeli su na zmijinu prijevaru, ali je Bog intervenirao tražeći čovjeka i uspostavivši s njime dijalog koji čovjek sam nije mogao započeti. Prekršaj Božje zapovijedi imao je svoje posljedice koje su u biblijskom načinu izražavanja prikazane kao kazna. U tom su kontekstu ženi, među ostalim, upravljene riječi: „Trudnoći tvojoj muke ću umnožiti“, u mukama djecu ćeš rađati“ (Post 3,16). Time je žena pogođena bolima upravo u onome što je za nju specifično, ali se istodobno u tim riječima krije i veličanstvena pohvala ženama koje, unatoč svim poteškoćama povezanim s trudnoćom i materinstvom, i dalje hrabro rađaju djecu, bez kojih ljudski rod ne bi imao budućnosti.

Veličina i važnost toga dara u kontekstu borbe sa zlim utjecajima ne može se izraziti bolje i uzvišenije od Božjih riječi kojima se naviješta da će rod žene satirati glavu rodu zmijinu, koji će mu vrebati petu (usp. Post 3,15), to jest da će se čovjek boriti protiv zla i u konačnici ga pobijediti.

e) *Što su Adam i Eva naučili svoju djecu?* – Već smo primijetili kako u odnosu Adama i Eve prema vlastitoj djeci, unatoč njihovu pedagoškom

poslanju, Biblija ne bilježi ništa izričito o njihovu odgojnom djelovanju. Njihova prva dva sina, Kajin i Abel, premda im se spominje rođenje i nadijevanje imena, poput svojih roditelja stupaju na scenu biblijskog pripovijedanja tek u odrasloj dobi, kada su već mogli Bogu prinijeti žrtvu od plodova rada svojih ruku. Međutim, činjenica da je Kajin postao poljodjelac, a Abel stočar, podrazumijeva da su od nekoga morali naučiti svoj posao. Time je implicitno izražena odgojna uloga roditelja koji se trebaju pobrinuti za to da njihova djeca nauče raditi kako bi mogli živjeti od rada svojih ruku. Uz to, budući da i Kajin i Abel prinose žrtvu Bogu od onoga što su sami stekli, zaključujemo da odgoj koji su primili uključuje i vjersku dimenziju. Netko ih je morao naučiti ne samo praktičnim vještinama, nego i tome tko je Bog, Stvoritelj svega, te kako mu valja iskazati štovanje prinoseći žrtvu.

U biblijskom pripovijedanju koje početak povijesti čovječanstva poistovjećuje s početkom povijesti jedne obitelji, taj 'netko' mogu biti samo roditelji. Da su roditelji Kajinu i Abelu dali vjersku pouku potvrđeno je u samim njihovim imenima koja su dobili na rođenju. Kada je Eva rodila svog prvog sina Kajina rekla je „Muško sam čedo stekla pomoću Jahve“ (Post 4,1) te se ime Kajin povezuje sa hebrejskim glagolom *kanah* što znači *steći*. Ime Abel sa znanstvene točke gledišta nejasne je etimologije. Ipak se primjećuje da je hebrejski oblik toga imena istovjetan s riječju *hebel* što znači *dah*, *dašak* ili *dim koji nestaje*. Iako postoje tumačenja koja primjećuju da je u tom slučaju u Abelovu imenu izražena krhkost ljudskog života koji će on izgubiti kao mlad čovjek, *dah* također upućuje na Boga kao darovatelja života. U svakom slučaju, prva djeca rođena na ovome svijetu bila su od samoga početka svoga života uvedena u živi odnos s Bogom, i to posredstvom roditelja.

f) *Granice roditeljskog odgoja* – U jedinoj epizodi koja opisuje njihov bratski život, Kajin i Abel već su odrasli ljudi. Ta epizoda o njihovu prinošenju žrtava završava tragično: Kajin ubija svoga mlađega brata Abela zato što se Bogu svidjela Abelova, a ne Kajinova žrtva. U tom su događaju odnosi dvojice braće i njihov odnos prema Bogu prikazani tako da se njihovi roditelji izričito ne spominju. Abel i Kajin prikazani su kao odrasle

i samostalne osobe koje, bilo ispravno bilo pogrešno, same oblikuju svoje međusobne odnose kao i odnos prema Bogu.

Pripovijedanje nas time vodi do zaključka da su se Kajin i Abel, premda rođeni od istih roditelja i odrasli u istome okruženju, razvili u dvije vrlo različite osobe. To implicira da njihovo ponašanje nije automatska posljedica roditeljskoga ili obiteljskoga odgoja, nego da ključnu ulogu ima njihova vlastita sloboda i osobni izbor. To se ponajprije vidi u negativnome primjeru, tj. u Kajinovu slučaju. On se oglašuje na Božju opomenu, iako mu Bog, uočivši njegovu nakanu da iz zavisti naškodi bratu, kaže: „...grieh ti je kao zvijer na pragu što na te vreba, još mu se možeš oduprijeti.“ (Post 4,7).

Nakon što je Kajin ubio Abela, i nakon što završava njegov dijalog s Bogom, biblijsko pripovijedanje ipak donosi i reakciju njihovih roditelja. Ona se očituje u retku: „Adam pozna svoju ženu te ona rodi sina i nadjenu mu ime Šet. Reče ona: ‘Bog mi dade drugo dijete mjesto Abela, koga ubi Kajin.’“ (Post 4,25). Evina izjava pri rođenju trećega sina, kojemu nadjenjuje ime Šet, ponovno izražava svijest o tome da je dijete koje je rodila dar Božji, ali istodobno i bol zbog Kajinova zločina. U Post 5,3 stoji da je Adam – a ne Eva, kao u Post 4,25 – dao ime Šetu, pa možemo zaključiti da je i njegova reakcija na Abelovu smrt bila ista.

To nadalje znači da je Kajin, ubivši svoga brata, ne samo prekršio Božju zapovijed nego i iznevjerio odgoj koji je primio od svojih roditelja. Time je, premda na negativan i dramatičan način, jasno izražena činjenica da odgojna nastojanja roditelja imaju svoje granice, baš kao što je to slučaj i u čovjekovu odnosu prema Bogu: nijedna Božja, kao ni roditeljska uputa, ne dokida slobodu onoga kojemu je upućena.

3. Kajinova djeca

Nakon što je zbog bratoubojstva otjeran i osuđen na lutanje, Kajin se ipak nastanio u zemlji Nod, istočno od Edena, i ondje zasnovao svoju obitelj. U Post 1,17 ne spominje se ime njegove žene, nego sina Henoka po kojem je Kajin nazvao grad koji je podigao. Iz te činjenice

možemo zaključiti da je Kajin bio privržen svom sinu Henoku, premda ni tu nema nikakvih detalja iz njihova života.

Svakako je znakovito da se u čitavom odlomku Post 4,17-24 u kojem se navode imena Kajinovih potomaka ni jednom ne spominje Bog. Pa ipak, vidjet ćemo da je Bog na određeni način implicitno prisutan među Kajinovim potomcima. U njihovu nabranjanju biblijski pisac zaustavlja se na Lameku, rođenom u petom naraštaju ne računajući samoga Kajina. Lamekov primjer pokazuje kako se, od kada je Kajin ubio Abela, zlo prenosilo iz naraštaja u naraštaj Kajinova potomstva. Suprotno bračnom idealu „njih dvoje bit će jedno tijelo“ (Post 2,24) Lamek je imao dvije žene. Uz to se prema njima ponašao grubo dajući im do znanja što je učinio i što je spreman učiniti u svojoj osvetoljubivoj naravi: „Čovjeka sam ubio jer me ranio i dijete jer me udarilo“ (Post 4,23). Ubojstvo djeteta, koje ni samo nije prikazano kao nevino biće, svjedoči o izopačenim odnosima na relaciji *stari i mladi*, pa prema tome i na relaciji *roditelji i djeca*. Možemo se čak zapitati je li dijete koje je Lameka ranilo, a on ga zbog toga ubio, možda njegovo vlastito dijete? U svakom slučaju odnos prema djetetu u kojem dominira nasilje i ubojstvo u Post 4,17-24 implicitno je označen bezbožnim.

No, premda Bog nije izričito spomenut, u Lamekovim riječima na svoj način odzvanja i Božji glas. Svoj kratki govor dvjema ženama Lamek zaključuje riječima: „Ako će Kajin biti osvećen sedmerostruko, Lamek će sedamdeset i sedam puta.“ (Post 4,24). Te riječi temelje se na onomu što je Bog rekao Kajinu kad mu se ovaj potužio na težinu kazne kojom je kažnjen zbog bratoubojstva. Kajin je tada, očigledno bojeći se da da mu se ne vrati zlo za zlo, Bogu rekao: „...tko me god nađe, može me ubiti...“ (Post 4,14). Na to je Bog odgovorio: „Ne! Nego, tko ubije Kajina, sedmerostruka osveta na njemu će se izvršiti.“ (Post 4,15). Tim riječima Bog upozorava na opasnost osvete koja nije ništa drugo nego samo produžetak zla i nasilja. Ako te Božje riječi, uz dodatak svoga komentara, spominje Lamek, Kajinov potomak iz pete generacije, onda to znači da je ono što je Bog rekao Kajinu postalo dijelom obiteljske predaje koja se prenosila s koljena na koljeno. Tako je u religioznom odgoju

Kajinovih potomaka u svijest bila urezivana ideja o Božjoj zaštiti njihova praoca.

Međutim, ono što je u Kajinovu slučaju imalo svrhu upozorenja protiv osvete, u kasnijim naraštajima pretvorilo se u opravdanje njihove vlastite agresivnosti: drugima je bilo zabranjeno osvećivati se Kajinovim potomcima, ali njih same ta predaja nije sprječavala u činjenju zla. Drugim riječima, religiozni odgoj Kajinovih potomaka iz generacije u generaciju prenosio je iskrivljenu sliku o Bogu. Ta slika bit će preobražena i očišćena tek u vrijeme općega potopa, kada će Bog započeti novi početak čovječanstva.

4. Šetovo potomstvo

Rodoslovlje Adamova sina Šeta započinje ovim djelomično već navedenim riječima: „Ovo je povijest Adamova roda. Kad je Bog stvorio čovjeka, napravio ga je na priliku svoju; stvorio je muško i žensko. A kad ih je stvorio, blagoslovi ih i nazva – čovjek. Kad je Adamu bilo sto i trideset godina, rodi mu se sin njemu sličan, na njegovu sliku; nadjenu mu ime Šet. (Post 5,1-3).

Podatak da je Bog Adama stvorio na svoju sliku prenosi se na rođenje njegova trećega sina Šeta. Premda su i druga Adamova djeca rođena na njegovu sliku, isticanje Šetove sličnosti ocu Adamu, a time i sličnosti Bogu Stvoritelju, ima u ovom kontekstu moralni karakter. Sam Šetov lik nije opisan nikakvim posebnim podatkom, ali se u njegovu potomstvu rađaju osobe koje su opisane kao pravednici koji imaju intenzivan odnos s Bogom.

Prvi je Šetov sin Enoš. U rodoslovlju u Post 5 o njemu nije rečeno ništa posebno, ali prethodno u Post 4,26 stoji ova rečenica: „Šetu se rodi sin, komu on nadjenu ime Enoš. Tada se počelo zazivati ime Jahvino.“ (Post 4,26). Teško je protumačiti zašto se ime Jahvino počelo zazivati baš tada, ali znamo da ta rečenica donosi barem dva podatka. Prvi se odnosi na način štovanja Jahve, a drugi na štovatelje. Glagol „zazivati“ (hebr. *kara*) označava štovanje koje se izražava molitvama i prinošenjem žrtava, a pasivni oblik „počelo se“ (hebr. *hohal*) znači da se ne radi o individualnom nego o zajedničkom

štovanju Jahve. Tako početak zajedničkoga štovanja Jahve generaciji Šetova sina Enoša stoji nasuprot individualističkom Lamekovu stavu prema Bogu koji je baštiniio od svoga praoca Kajina.

Primijenjeno na vjerski odgoj to znači da se u naraštaju Šetovih potomaka on odvija u okviru zajednice vjernika, koja budućim naraštajima prenosi zajednički oblik štovanja Boga, koji onemogućuje situaciju u kojoj će se Bogu nečija žrtva svidjeti, a nečija ne, kao što je to bilo u slučaju Kajina i Abela.

Sljedeći Šetov potomak čiji se odnos s Bogom posebno ističe jest Henok. Računajući od Adama on je sedmi njegov potomak, što vjerojatno nije bez simbolike. U sedmom naraštaju rađa se gotovo savršeni lik za kojega je jednostavno rečeno „Henok je hodio s Bogom, potom iščeznu; Bog ga uze“ (Post 5,24). U hebrejskom tekstu tu stoji glagol *halak* u obliku *yithalek* koji označava recipročan odnos dvaju subjekata. Tako bismo rečenicu Henok je hodio s Bogom, mogli preciznije prevesti *Henok i Bog hodili su jedan s drugim*. U tom zemaljskom hodu Henok je proživio 365 godina što je nesumnjivo aluzija na 365 dana u sunčevoj godini. U odnosu na druge patrijarhe u Post 5 to je najkraći životni vijek, ali, budući da ga je *Bog uzeo*, Henok je samo prešao u drugi oblik života s Bogom. S druge strane, Henok je otac najdugovječnijem Šetovu potomku Metušalahu koji je proživio 969 godina.

Henok ipak nije najznačajniji pravednik u Šetovu, odnosno Adamovu rodoslovlju u Post 5. Taj lik je Noa, Henokov praunuk, unuk Metušalahov, a sin Lamekov.

Ime Lamek susreli smo već u Kajinovu potomstvu, pa ovdje možemo napraviti jednu usporedbu. Dok Kajinov Lamek prijetećim tonom govori o tome kako je ubio čovjeka i dijete koji su ga udarili i ranili te time izražava spremnost da se i ubuduće osveti svakomu tko mu na bilo koji način naudi, pa makar to bilo i dijete, Šetov Lamek sasvim je drukčiji lik. Njegova vizija budućnosti koju vidi u svome sinu Noi puna je dobre nade unatoč poremećenim odnosima na zemlji: „Kad su Lameku bile sto osamdeset i dvije godine, rodi mu se sin. Nadjene mu ime

Noa, govoreći: 'Ovaj će nam pribavljati, u trudu i naporu naših ruku, utjehu iz zemlje koju je Bog prokleo.'" (Post 5,28-29).

Kao i u mnogim drugim slučajevima, tako i ovdje Biblija ne donosi detalje iz obiteljskoga života Lameka i Noe. No temeljni pozitivni stav kojim Lamek doživljava rođenje svoga sina Noe, izražava povoljan obiteljski ambijent u kojem je odrastao mladi Noa u inače nepovoljnom društvenom okruženju. U takvom kontekstu Noa je izrastao u lik za kojega se slično kao i za njegova pradjeda Henoka kaže: „Noa je bio čovjek pravedan i neporočan u svom vremenu. S Bogom je Noa hodio.“ (Post 6,9).

Pripovijedanjem o općem potopu u kojem je zahvaljujući Noi spašen opstanak ne samo ljudskoga roda, nego sva stvorenja na zemlji naglašena je važnost uloge pojedinca koji svojim pravednim životom u hodu s Bogom postavlja temelje novoga i pravednijega svijeta. Znamo da ni poslije-potopni svijet neće biti idealan, ali je princip očuvanja života uvijek isti i temelji se na pravednom i odgovornom ponašanju svakoga čovjeka.

5. Zaključak

U promatranju odnosa roditelja i djece u biblijskoj prapovijesti jasno se vidi kako najraniji biblijski tekstovi, iako ne nude sustavnu pedagogiju, pružaju duboke uvide u temeljne odgojne vrijednosti. Od stvaranja Adama i Eve do rodoslovlja Šetove loze i pojave Noe, Biblija prikazuje čovjeka kao biće stvoreno na sliku Božju, pozvano živjeti u odnosu ljubavi, odgovornosti i povjerenja — najprije prema Bogu, a zatim unutar obitelji.

Prvi roditelji, unatoč tome što sami nisu imali iskustvo djetinjstva, imaju zadatak prenijeti svojoj djeci znanje o radu, odnosu prema stvorenju i o štovanju Boga. Istodobno, biblijska pripovijest iskreno prikazuje i ograničenja roditeljskog utjecaja: Kajinov čin bratoubojstva potvrđuje da odgoj nikada ne ukida slobodu izbora. U oba velika rodoslovlja — Kajinovu i Šetovu — vidimo kako se vrijednosti prenose, ali i iskrivljuju kroz generacije, što pokazuje značenje duhovnog nasljeđa i moć obiteljskog i društvenog okruženja.

Nasuprot nasilnom razvoju Kajinove loze, Šetovo potomstvo donosi likove poput Enoša, Henoka i Noe, koji utjelovljuju obnovljenu sliku čovjeka u odnosu s Bogom. Njihov se primjer nameće kao odgovor na pitanje kakav odgoj otvara put pravednijemu društvu: odgoj koji počiva na zajedničkom zazivanju Božjeg imena, na hodu s Bogom i na prenošenju nade i povjerenja.

Stoga biblijska prapovijest pokazuje da se zdravi odnosi između roditelja i djece ne temelje na savršenim uvjetima — kojih u Bibliji kao i u životu gotovo nikad nema — nego na vjernosti, pouzdanju, odgovornosti i otvorenosti prema Bogu. U tom svjetlu obitelj postaje prvo mjesto rasta, a odgoj čin kojim se održava i prenosi Božji naum o životu.

Literatura

1. Čatić I. Načinimo čovjeka... (Post 1,26) Antropološki naglasci u Post 1,1-2,4a. *Diacovensia*. 2011;19(2):171–213.
2. Gerjolj S. Drame biblijskih obitelji. Pedagoška i psihološka interpretacija odnosa u biblijskim obiteljima. Split: Crkva u svijetu; 2016.
3. Papa Franjo. *Amoris laetitia* (Radost ljubavi). Postsinodalna apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama, kršćanskim supruzima i svim vjernicima laicima o ljubavi u obitelji, Zagreb: Kršćanska sadašnjost; 2016.
4. Papinska biblijska komisija. Što je čovjek? (Ps 8,5). Putovanje kroz biblijsku antropologiju, Zagreb: Kršćanska sadašnjost; 2022.
5. Popović A. Biblijska teologija ljudske prokreacije u kontekstu stvaranja čovjeka (Post 1,26-28). *Vrhbosnensia*. 2007;11(1):7–44.
6. Popović A. Stvaranje čovjeka i izgon iz zemaljskog raja (Post 2,4–3,24). Starije (dijakronijsko) i novije (sinkronijsko) tumačenje biblijskog teksta. *Bogoslovska smotra*. 2016;86(1):91–113.
7. Runje D. Bračne i obiteljske teme u biblijskoj prapovijesti. *Služba Božja*. 2014;54(3-4):259–277.
8. Runje D. Parents and children on the first pages of the Bible (Gen 1–12). U: *Challenges to Religious Education in Contemporary Society*. Split: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu; 2017. str. 11–21.
9. Rupčić Lj. Obitelj u Bibliji. *Bogoslovska smotra*. 1972;42(1):6–16.
10. Vidović P. U početku stvori Bog... obitelj (Post 1,1,27s). Biti ili ne biti obitelji znači biti ili ne biti života i samoga svijeta. *Obnovljeni Život*. 2010;65(2):221–238.